

Kde u nás žije zubovec dunajský? – z červené knihy našich měkkýšů

Zubovec dunajský (*Theodoxus danubialis*) patří do rodu *Theodoxus*, tedy mezi sladkovodní zástupce jinak především mořské čeledi zubovcovitých (*Neritidae*). Ulitou se výrazně liší od ostatních střeoevropských vodních měkkýšů. Je nápadně silná, polovejčitá s rovnou ústní stranou a rychle rostoucími a málo zřetelnými závitmi. Výrazná a velmi proměnlivá kresba na povrchu ulity je také znakem, který se u našich plžů vyskytuje vzácně. Ulitu uzavírá masivní víčko odlišné od víček ostatních u nás žijících předožabých plžů tím, že je sklerotizované uhličitánem vápenatým. Velikost ulity se pohybuje u našich druhů kolem 10 mm. Kromě zubovce dunajského se na území České republiky vyskytoval také zubovec říční (*T. fluviatilis*). Přestože jde v Evropě o běžný druh, u nás ho našel H. Ankert pouze na jediné lokalitě, a to na Labi v Litoměřicích. Vzhledem k tomu, že nálezy pocházejí z let 1917 a 1943, je zubovec říční v České republice považován za vyhynulý druh. Nyní ale zpět k zubovci dunajskému.

Jak jeho vědecký i český název napovídá, je druhem vázaným především na povodí Dunaje. Známe ho z většiny států, kterými Dunaj protéká, a v řadě z nich patří mezi běžné měkkýše. Kromě toho se vyskytuje na severu Itálie v jezerech a řekách ústících do Jaderského moře. Někteří autoři ho uvádějí také z povodí dalších řek ústících do Černého moře (Dněpr, Dněstr, Bug) a také z oblasti Kaspického moře, recentně se však z těchto oblastí zmiňují jiné druhy zubovců. Situace není prozatím definitivně vyřešena, a tak nelze s jistotou říci, zda zubovec dunajský žije i na východ od povodí Dunaje.

V České republice se vyskytuje na okraji svého areálu a byl u nás vždy vázán výlučně na povodí Moravy a Dyje na jižní Moravě. V případě řeky Moravy (a jejích přítoků, např. Olšavy) jsou v současnosti nalézány jen subfossilní ulity a je otázkou, zda i nálezy pocházející z konce 19. stol. nepatří pouze subfossilním ulitám. V současnosti je výskyt zubovce v řece Moravě po drastických regulacích velmi nepravděpodobný a v přítocích vzhledem k jejich znečištění nepřipadá téměř v úvahu. Zůstává tak pouze povodí Dyje.

V minulosti byl zubovec dunajský několikrát sbírán v Dyji v okolí Rakvic a Dol-

ních Věstonic. V současnosti zde ale nežije, jeho lokality jsou zničeny výstavbou Novomlýnských nádrží. V r. 1997 byla nalezena populace v Kyjovce těsně před ústím do Dyje. O pár let později se ojedinělý výskyt potvrdil i v Dyji před soutokem s Moravou. V r. 2008 a 2009 byla v Dyji na úseku dlouhém asi 13 km mezi zámečkem Lány a soutokem s Moravou zjištěna silná populace zubovce dunajského a zároveň potvrzena populace v Kyjovce před ústím do Dyje. Na některých lokalitách v Dyji šlo o velmi početný výskyt s hustotou více než 100 jedinců na 1 m². Týkalo se to především kamenného záhozu na březích. Tento druh byl pozorován i na šterkovém dně a různých předmětech ve vodě – kromě kamenů i na dřevě, pneumatikách atd., a to vždy pouze v místech s rychlejším prouděním. Pravděpodobnost, že se zubovec dunajský u nás objeví i jinde, je velmi nízká, i když nelze vyloučit nálezy např. výše proti proudu Dyje.

Vzhledem k velmi omezenému výskytu je druh u nás stále silně zranitelný a k jeho vyhynutí může stačit i nějaká krátkodobě nepříznivá situace v řece Dyji. Nadále je tedy oprávněné považovat tohoto zubovce na našem území za kriticky ohrožený druh.

- 1 Pohled na řeku Dyji nad ústím Kyjovky
- 2 Zubovec dunajský (*Theodoxus danubialis*) se v Dyji vyskytuje na různých předmětech, zde např. na pneumatice. Snímky L. Berana, není-li uvedeno jinak
- 3 Ulita zubovce dunajského.

Foto S. Krejčík

